

« zurück blättern vor »

GWALCIĆ v. imp., ab 1424. 1) ‘Gewalt anwenden, unrechtmäßig handeln, zwingen’ – ‘dopuszczać się gwałtu, bezprawia, stosować przemoc, zmuszać do czegoś’: (1424) 1920 KsMaz II nr 502, STP *Czom uczinil Maczeyowi, tho za yego poczanthkem, kedi mi gwalczil w[y] mey wissy... y kmecha mi bil.* o 1565 RejAp 63, SPXVI *á záztržsfnął wszytką zyiemią gwalcząc á opák wyrwáciąc słowá Pańskie.* o 1579 SkarŻyw 498, SPXVI *Tedy przystąpił do skrzynki / y pobożnym gwalcenim / zamek złamawszy / pieniądze wybrał / y onym wbożim iáko rozumiał / rozdał.* o 1594 SarnStat 43, SPXVI *PRzećiwko tym / których swa wola ták sie rozmnożyła / iż téż ná drógách popolitych / po wsiach y miásteczkach / nietylko ofoby nie będącé ná wrzędziéch / ále téż którzy Rzeczypopolitéy ofoby ná sobie niośą / gwalcić nie obawiaią fie.* o (†1696) 1698 Pot.Zac., L *Dla ciebie Chryftus umarł, dla ciebie w dzień trzeci Gwalci grób z martwych wftawszy, smierci kosę łamie.* o 1834 PT VI 333-4, SJAM *pan dumny, zuchwały, / Co rozpędzał sejmiki, gwalcił trybunaty.* o 1842 Wójc.Zar. III 89, DOR *Trzy dni koczując i w obleżeniu wytrzymaawszy klasztor, nie śmiejąc gwalcić miejsca świętego, musieli się rozjechać do domów.* o 1875–1876 Prz.Tyg.Życia 8, DOR *Trybun krocząc ku celom swoim, depcze uczucia człowiecze, łamie przyrzeczenia, rozrywa najświętsze węzły, sercem najdroższym igra w politycznym frymarku, i na tej drodze znajduje upadek tragiczny, gdyż gwalcone namiętności ludzkie gotują mu powoli tajemną zemstę.* o (1934) 1949 Boy Obrach. 202, DOR *Despotyzm rodziców gwalcił często tak brutalnie serca młodych.* – STP, SPXVI, CN, TR, L, SWIL, SW, LSP, DOR. 2) ‘gegen moralische oder rechtliche Normen verstoßen’ – ‘postępować wbrew przyjętym normom moralnym lub przepisom prawnym’: 1522 OpecŻyw 66v, SPXVI *Gdyż to iest iże człowiek wfobotę przyzmuiątz obrzezaniję nieporuffá zákónu Moijżeffowého / ani gwałcij święta.* o 1568 KuczbKat290 290, SPXVI *K temu / gwalci też on Przykazanie to y rozmyslnie grzeszy.* o 1568 RejZwierc 34, SPXVI *Iż niccy wam nie pomogą namocniejszye práwá / iefli ich sámí ftrzedz nie będziecie / á sámí ie sobie gwalcić będziecie.* o 1594 SarnStat 587, SPXVI *tedy táki zá słuszny wywodem nie ináčzey ma byđź sądzón y karan / iedno iákoby gléyt nász królewski gwalcić miał.* o (1651) 1959 Listy 343 *my nie gwalcimy prawa narodów.* o 1684 W.Koch.Dz.B. 244 *Gwalcić gościnne prawa i brać cudze żony.* o (1691) 1907 Pot.Ogr.Fr.1 333 *Czy już lepiej grzeszyć we święta dwa razy, Gwalcząc oraz i Boże i kościelne prawa?* o (1786) 1835 Karp.Psalmy 210, DOR *Rozruch w namiotach, bunt i zamieszanie czynili, Pańskie gwalcząc przykazanie.* o 1775–1806 Teat.5 35, L *Nigdy przysięgi moięy gwalcić nie będę.* o (†1812) 1953 Tremb.Różne 68, DOR *Nad brzegiem Liru Cyrce miała groty, ta mocy złym użyciem, gwalcząc*

przyrodzenie, godność ludzką w podłejsze mieniła istoty. o 1870 Zakrz.W. Reform. 78, DOR *Nie lękając się gwałcić praw koronnych, najeżdżając domy szlacheckie, porywają przez nastane służki spokojnie tam przebywających mieszkańców (...) więżą bezprawnie, żony szlacheckie uwodzą.* o 1901 Ask. Stulecia 241, DOR *W sierpniu Fryderyk, najkrótszą drogą, gwałcą przemarszem neutralność Saksonii, w 80 tysięcy ludzi wtargnął do Czech.* o 1948 Prusz.Opow. 58, DOR *Szył angielskie mundury "po polsku", to jest z pogardliwym gwałceniem wszelkich przepisów oszczędnościowych.* – SPXVI, MAČZ, ČN, TR, L, SWIL, SW, LSP, DOR. **3)** ‘vergewaltigen’ – ‘zmuszać kobietę do stosunku płciowego’: 1563 BibRadz Ier 29/33, SPXVI *Abowiem obrzydłość popełnili w Izraelu / gwałcili cudze żony.* o (1650) 1971 J.A.Mor. Amintas 416 *Pospieszajcie, Bieźcie i gwałcić Sylwijej nie dajcie!* o (1691) 1907 Pot.Ogr.Fr.1 409 *Czemuż wy też w kościele, skąd wasz wodz przemudry, Wirtemberskim, chowacie swego lutra pludry? Nie leda relik[w]iarze, co w nich gwałcił mniszki.* o (1909) 1922 Staff L.Igrz. 128, DOR *Sprośnym praktykom oddają się tajnie. Gwałcą nieletnie dziewczęta.* – SPXVI, ČN, TR, L, SWIL, SW, LSP, DOR. **◊ Etym: 1)** mhd. *gewalten* v., ‘Gewalt ausüben, mit Gewalt erzwingen’, LEX, nur für Inh. 1, 2. **2)** frühmhd. *gewaltigen* v., ‘vergewaltigen’, GÖT, nur für Inh. 3. **3)** nhd. *gewalten* v., ‘bezwingen, mit Gewalt vorgehen’, GRI, nur für Inh. 1, 2. **◊ Konk:** †*gwałtować*. **◊ Der:** *gwałciwy* adj., [hapax] (1449–1450) 2.H.15.Jh. Sul 58, STP, zuerst geb. SW; *zgwałcić* v. pf., (1449–1450) 2.H.15.Jh. Sul 88, STP, zuerst geb. MAČZ, nur für Inh. 3; *pogwałcić* v. pf., 16.Jh. SPXVI o 1618 Koch.Gof.2 204, zuerst geb. L; *gwałcerz* subst. m., [hapax] 1594 SarnStat 494, SPXVI, nur für Inh. 3; *gwałciciel* subst. m., ‘jmd., der Gewalt ausübt’, 1775–1806 Teat. 48b 28, L, zuerst geb. ČN; *przegwałcić* v. pf., [hapax] 1788 Stas.Num. 2 40, L, zuerst geb. L; *wygwałcić* v. pf., [einzQu.] †1896 Kaczk., SW, zuerst geb. SW, nur für Inh. 1, 2; *przygwałcać* v. imp., [hapax] (1910) 1925 Konopn.Balcer 208, DOR, zuerst geb. DOR, nur für Inh. 1, 2. **❖** Das Verb kann auch eine polnische Ableitung von †*gwałt* sein. Dafür könnten die Ähnlichkeiten in der Bedeutungsdifferenzierung zwischen *gwałcić* und *gwałt* sprechen, dagegen das frühe Datum des Erstbelegs (s. auch †*gwałtować*).

« zurück blättern vor »